

In hoeverre draagt inclusief onderwijs bij aan de cognitieve ontwikkeling van leerlingen in het primair onderwijs?

Beantwoord door Esmée Laliatu en Claire Leprêtre (antwoordspecialisten) en Annabel Vaessen (kennismakelaar Kennisrotonde)

9 februari 2024

KR. 1870

Kort antwoord

Inclusief onderwijs heeft een positief effect op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen *met* extra ondersteuningsbehoeften, blijkt uit de meeste studies die hiernaar zijn verricht. Dit komt onder andere doordat zij kunnen leren van de schoolse kennis en vaardigheden van hun klasgenoten, en doordat de focus in het regulier onderwijs vaak meer ligt op leerprestaties dan in het speciaal onderwijs. Ook op lange termijn lijkt het voor de kansen in de schoolloopbaan van leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften gunstiger als zij onderwijs krijgen in het regulier onderwijs. Er zijn ook studies die geen effecten tonen van inclusief onderwijs op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften, maar we hebben geen studies gevonden die negatieve effecten tonen.

De meeste studies wijzen er ook op dat inclusief onderwijs positieve effecten heeft op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen *zonder* extra ondersteuningsbehoeften. Dit komt onder meer doordat deze leerlingen profiteren van de ondersteuning die leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften krijgen.

Antwoord

Achtergrond

In het Nederlandse onderwijssysteem zijn er ‘reguliere’ en ‘speciale’ scholen. Het laatste is voor leerlingen die ondersteuning nodig hebben die reguliere scholen niet kunnen bieden. Het ministerie van OCW streeft echter naar [inclusief onderwijs in 2035](#). Hierbij is het uitgangspunt dat leerlingen met en zonder extra ondersteuningsbehoeften zo veel mogelijk samen dicht bij huis naar dezelfde school gaan.

In dit antwoord gebruiken we voor ‘extra ondersteuningsbehoeften’ de Engelse afkorting ‘SEN’ (special educational needs).

Effect van inclusief onderwijs op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen met SEN

Eerst geven we antwoord op de vraag: wat zijn de gevolgen voor de cognitieve ontwikkeling van leerlingen met SEN om in de klas te zitten met (vooral) leerlingen zonder SEN?

Het onderzoek dat we hier bespreken, maakt vaak een vergelijking tussen a) *inclusieve* klassen: klassen in het regulier onderwijs waarbij leerlingen met en zonder SEN samen in de klas zitten, en b) *gescheiden* klassen: leerlingen met SEN zitten bij elkaar in de klas. Dit kan in het speciaal onderwijs, maar gescheiden klassen zijn ook mogelijk binnen het regulier onderwijs.

De meeste studies rapporteren positieve effecten van inclusie op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen met SEN

Leerlingen met SEN lijken voor hun cognitieve ontwikkeling baat te hebben bij inclusief onderwijs, blijkt uit enkele meta-analyses (Lindsay, 2007; Ruijs & Peetsma, 2009).

Zo vond een meta-analyse (Lindsay, 2007) positieve (en neutrale) effecten op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen met SEN als zij in inclusieve klassen zitten, ten opzichte van gescheiden klassen. Het ging om leerlingen met leerproblemen, gedragsproblemen, autismespectrumstoornis, Downsyndroom, en dove en slechthorende leerlingen. Een van de studies uit deze meta-analyse vond dat 3-5 jarigen met ernstige handicaps in inclusieve klassen meer groeiden op het gebied van taal dan in gescheiden klassen (Rafferty et al., 2003). Een andere studie uit de meta-analyse, afgenomen onder 592 middelbare scholieren met leerproblemen in Noorwegen, toont aan dat de scholieren met SEN die les kregen in de eigen klas, na drie jaar meer cognitieve groei vertoonden, maar ook vaker uitvielen, dan hun leeftijdsgenoten die volledig les kregen buiten de klas in kleine groepen (Myklebust, 2002).

Een andere meta-analyse (Ruijs & Peetsma, 2009) rapporteert ook Nederlandse studies die positieve effecten aantonen van inclusieve klassen op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen met SEN. Een van de studies uit deze meta-analyse vond dat leerlingen met leerproblemen, gedragsproblemen of lichte verstandelijke beperkingen in het regulier basisonderwijs meer groeiden in taal en wiskunde, dan vergelijkbare leerlingen in het speciaal basisonderwijs (let op: dit is niet hetzelfde als het speciaal onderwijs) (Jepma, 2003). Ook vond Peetsma et al. (2010) dat kinderen met SEN in het regulier onderwijs na vier jaar iets beter presteerden bij taal en wiskunde dan hun leeftijdsgenoten in het speciaal onderwijs. Dit gold alleen voor speciale scholen voor leerlingen met leer- en gedragsproblemen, en niet voor speciale scholen voor leerlingen met lichte verstandelijke beperkingen.

De positieve effecten zijn mogelijk te verklaren doordat leerlingen met SEN kunnen leren van de schoolse kennis en vaardigheden van hun klasgenoten zonder SEN (Ruijs & Peetsma, 2009). Een andere mogelijke verklaring is dat leerlingen met SEN meer gemotiveerd raken om te presteren als er in het regulier onderwijs meer focus is op cognitieve ontwikkeling en leraren hogere verwachtingen hebben van de leerprestaties van hun leerlingen, dan in het speciaal onderwijs (Cole et al., 2004; Myklebust, 2007).

Inclusie lijkt positief voor de schoolloopbaankansen van leerlingen met SEN

Verschillende langlopende studies wijzen erop dat plaatsing in het speciaal onderwijs op langere termijn niet altijd leidt tot volwaardige integratie en participatie in de samenleving. Deze studies wijzen erop dat inclusief onderwijs, waarbij leerlingen met SEN zo veel mogelijk worden opgenomen in het regulier onderwijs, gunstiger is voor hun kansen in de schoolloopbaan en op de arbeidsmarkt.

Myklebust (2007) onderzocht het effect van inclusief onderwijs bij 494 middelbare scholieren met leerproblemen en/of psychosociale problemen in Noorwegen. Leerlingen die onderwijs kregen in inclusieve klassen hadden 76 procent meer kans om formele kwalificaties te halen, dan leerlingen die onderwijs kregen in gescheiden klassen. Markussen (2004) onderzocht ook 777 middelbare scholieren in Noorwegen. De leerlingen met SEN in inclusieve klassen hadden meer kansen om door te stromen naar het hoger onderwijs, en meer kansen op praktische beroepen in de arbeidsmarkt, dan leerlingen met SEN in gescheiden klassen. Myklebust en Batevik (2009) tonen aan dat het leerlingen uit het speciaal onderwijs bij gelijke opleidingsniveaus minder goed lukt een evenwaardige plaats op de arbeidsmarkt te vinden. Wie van jongs af aan niet meedoet, heeft vaak levenslang onvoldoende kans om gelijkwaardig aan te sluiten (Van Binsbergen et al., 2022, p. 47).

NB: Deze studies zijn uitgevoerd in Noorwegen: we hebben geen vergelijkbaar onderzoek in de Nederlandse context gevonden.

Meerdere studies rapporteren geen effecten van inclusie op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen met SEN

Drie (review)studies vonden weinig effecten van inclusie op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen met SEN (Cole et al., 2004; Dalgaard et al., 2022; Karsten et al., 2001).

Zo vond de reviewstudie van Dalgaard et al. (2022) geen consistente positieve of negatieve effecten van inclusief onderwijs op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen met SEN. Er zijn in de reviewstudie 15 studies meegenomen die de taal-, lees- en wiskundeprestaties onderzochten van leerlingen met leerproblemen, autismespectrumstoornis, ADHD, fysieke handicaps, Downsyndroom en doof- en slechthorendheid.

Ook de studie van Karsten et al. (2001) vond, op enkele uitzonderingen na, weinig verschillen in de cognitieve ontwikkeling van leerlingen met SEN in reguliere en speciale scholen. De onderzoekers hebben hiertoe longitudinale data van 40.000 Nederlandse leerlingen in het primair onderwijs geanalyseerd. Het ging om inclusie van leerlingen met leer- en gedragsproblemen en lichte beperkingen. Wel waren er enkele aanwijzingen dat de wiskundeprestaties van leerlingen met SEN in reguliere scholen beter waren dan van vergelijkbare leerlingen in speciale scholen.

Effect van inclusief onderwijs op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen zonder SEN

In dit onderdeel geven we antwoord op de vraag: wat zijn de gevolgen voor de cognitieve ontwikkeling van leerlingen zonder SEN om in de klas te zitten met leerlingen met SEN?

De meeste studies rapporteren positieve effecten van inclusie op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen zonder SEN

Het includeren van leerlingen met SEN in reguliere scholen heeft meestal positieve effecten op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen *zonder* SEN (Kalambouka et al., 2007; Ruijs & Peetsma, 2009). Uit deze twee meta-analyses blijkt dat de meeste studies positieve resultaten rapporteren; slechts enkele studies rapporteren geen of negatieve effecten (dit bespreken we hieronder). De meta-analyses hebben betrekking op onderzoek in zowel primair onderwijs als voortgezet onderwijs. De leerlingen met SEN in deze studies hebben vooral problemen met leren, communicatie, gedrag, sociaal-emotionele ontwikkeling, en sensorische en fysieke problemen. De inclusie van leerlingen met SEN lijkt met name positieve impact te hebben op de cognitieve ontwikkeling van hun klasgenoten als de ondersteuning goed georganiseerd is.

Eén van de studies uit de meta-analyse laat bijvoorbeeld zien dat in klassen van gelijke grootte, groep 5 leerlingen zonder SEN iets beter presteren op lezen, schrijven en wiskunde, naarmate het aantal leerlingen met SEN in de klas toeneemt (Demeris et al., 2007). Een andere studie uit de meta-analyse, onder 606 leerlingen, laat zien dat leerlingen zonder SEN beter presteren op lezen en wiskunde wanneer zij deze lessen krijgen met SEN-leerlingen in de klas, dan wanneer zij lessen krijgen zonder SEN-leerlingen in de klas (Cole et al., 2004). Dit verklaren de onderzoekers doordat de aanpassingen die nodig zijn voor leerlingen met SEN niet ten koste gaan van de tijd en aandacht die leerkrachten hebben voor leerlingen zonder SEN: leerlingen zonder SEN profiteren juist van de instructie die leerlingen met SEN krijgen, en de expertise die leerkrachten hierdoor ontwikkelen.

Enkele studies rapporteren geen effecten of negatieve effecten van inclusie op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen zonder SEN

Eén (oudere) studie laat zien dat scores op wiskunde en lezen hetzelfde waren voor leerlingen zonder SEN in inclusieve en gescheiden klassen (Willrodt & Claybook, 1995). Dit was een studie onder ruim 200 leerlingen uit de bovenbouw van twee basisscholen in de Verenigde Staten. De SEN hadden betrekking op onder andere gedragsproblemen.

Eén studie vond dat leerresultaten over het algemeen iets lager waren op scholen met een hoog niveau van inclusie, dan op scholen met een lager niveau van inclusie (Dyson et al., 2004). De onderzoekers vermoeden dat dit komt doordat leerlingen met SEN meer tijd en aandacht vragen van de leerkracht, wat ten koste zou kunnen gaan van de tijd voor de andere leerlingen. Het verschil tussen de leerresultaten tussen scholen met meer en minder inclusie was echter klein. Verder waren de verschillen in effecten tussen scholen groot: dit wijst erop dat er mogelijk andere kenmerken van scholen belangrijker waren voor dit resultaat, dan het niveau van inclusie.

Geraadpleegde bronnen

Cole, C. M., Waldron, N., & Majd, M. (2004). Academic progress of students across inclusive and traditional settings. *Mental Retardation*, 42, 136-144.

Dalgaard, N.T., Bondebjerg, A., Viinholt, B.C.A., & Filges, T. (2022). [The effects of inclusion on academic achievement, socioemotional development and wellbeing of children with special educational needs](#). *Campbell Systematic Reviews*, 18(4), 1-44.

Demeris, H., Childs, R. A., & Jordan, A. (2007). The influence of students with special needs included in grade-3 classrooms on the large-scale achievement scores of students without special needs. *Canadian Journal of Education*, 30, 609–627.

Dyson, A., Farrell, P., Polat, F., Hutcheson, G., & Gallannaugh, F. (2004). *Inclusion and pupil achievement*. DfEs.

Jepma, IJ. (2003). [De schoolloopbaan van risicoleerlingen in het primair onderwijs](#). Doctoraal Proefschrift.

Kalambouka, K., Farrell, P., Dyson, A. & Kaplan, I. (2007). The impact of placing pupils with special educational needs in mainstream schools on the achievement of their peers. *Educational Research*, 49(4), 365-382.

Karsten, S., Peetsma, T., Roeleveld, J., & Vergeer, M. (2001). The Dutch policy of integration put to the test: Differences in academic and psychosocial development of pupils in special and mainstream schools. *European Journal of Special Needs Education*, 16, 193-205.

Lindsay, G. (2007). [Educational psychology and the effectiveness of inclusive education/mainstreaming](#). *British Journal of Educational Psychology*, 77, 1-24.

Markussen, E. (2004). Special education: Does it help? A study of special education in Norwegian upper secondary schools. *European Journal of Special Needs Education*, 19, 33-48.

Myklebust, J.O. (2002). [Inclusion or exclusion? Transitions among special needs students in upper secondary education in Norway](#). *European Journal of Special Needs Education*, 17, 251–263.

Myklebust, J.O. & Batevik, F.O. (2009). Earning a living for former students with special educational needs. Does class placement matter? *European Journal of Special Needs Education*, 24(2), 203-212.

Myklebust, J.O. (2007). [Diverging paths in upper secondary education: Competence attainment among students with special educational needs](#). *International Journal of Inclusive Education*, 11, 215-231.

Peetsma, T., Vergeer, M., Roeleveld, J., & Karsten, S. (2010). Inclusion in education: comparing pupils' development in special and regular education. *Educational Review*, 53(2), 125-135.

Rafferty, Y., Piscitelli, V., & Boettcher, C. (2003). The impact of inclusion on language development and social competence among preschoolers with disabilities. *Exceptional Children*, 69, 467-479.

Ruijs, N.M., & Peetsma, T.T.D. (2009). Effects of inclusion on students with and without special educational needs reviewed. *Educational Research Review*, 4(2), 67-79.

Van Binsbergen, M.H, Lourens, J., De Ruijter, A., Guldemon, K., Roepert, B., Pompe, A., Peters, M., Hooft, N. 't, Van der Vlugt, M., Van Prooijen, M. & Van Helden, S. (2022). Van passend naar inclusief. Een toekomstgerichte evaluatie van de TAC-vso Amsterdam-Diemen. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

Willrodt, K. & Claybrook, S. (1995). Effects of inclusion on academic outcomes. Doctoral Dissertation.

Meer weten?

Kennisrotonde (2024) In hoeverre draagt inclusief onderwijs bij aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen in het primair onderwijs?

Kennisrotonde (2023) Wat is het effect van vroege of late verwijzing naar het speciaal onderwijs op de ontwikkeling van leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften?

Over deze vraag

Opgesteld door:	Esmée Lalihatu en Claire Leprêtre (antwoordspecialisten) en Annabel Vaessen (kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller:	Leerkracht basisonderwijs
Onderwijssector:	Primair onderwijs
Trefwoorden:	Inclusief onderwijs, passend onderwijs, ondersteuningsbehoeften, SEN
Referentie:	Kennisrotonde. (2023). <i>In hoeverre draagt inclusief onderwijs bij aan de cognitieve ontwikkeling van leerlingen in het primair onderwijs?</i> (KR. 1870)

Dit antwoord is gepubliceerd op [Kennisrotonde.nl](https://kennisrotonde.nl). De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.